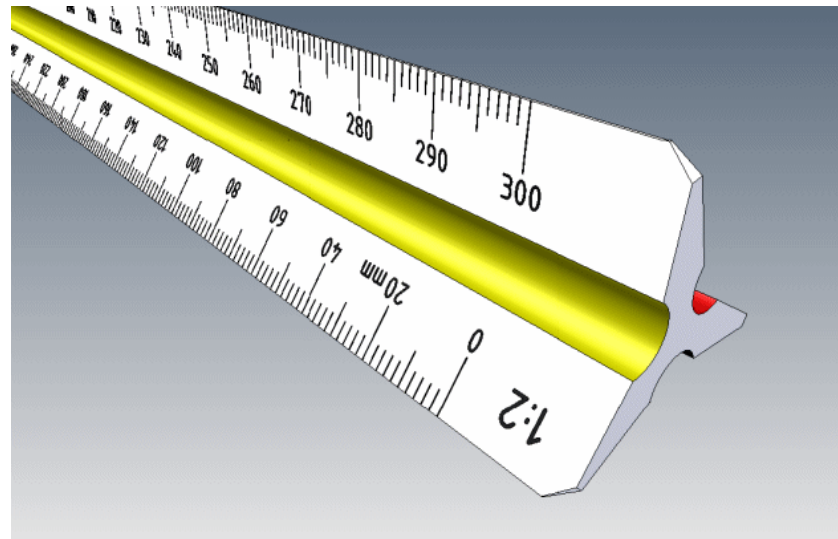

Skale pomiarowe (podstawowe poziomy pomiaru)

Pomiar - definicje

- **Pomiar** – przyporządkowanie symboli (liczb, znaków, nazw) cechom mierzonych obiektów zgodnie z określonymi regułami
- **Przedmiotem pomiaru** nie jest: osoba, rzecz, stan, zdarzenie, lecz **cechy** wymienionych kategorii!!!
- Mierzyć możemy zarówno cechy ilościowe, jak i jakościowe!!!
- Ogólne zasady pomiaru dotyczą zarówno cech jakościowych jak i ilościowych.

Przedmiot pomiaru na przykładzie cech człowieka

- **cechy ilościowe:**

- **fizyczne** – wzrost, waga, wiek, wymiary,...
- **fizjologiczne** – napięcie głosu, fale mózgowie, ruch gałek ocznych, ruch źrenic, wrażliwość skóry...
- **ekonomiczne** – dochody, wydatki, oszczędności, wartość konsumpcji...

- **cechy jakościowe:**

- **psychiczne** – potrzeby psychiczne, skłonności, postawy, opinie, wyobrażenia, preferencje..
- **inne** – wykształcenie, umiejętności, wiedza, zawód, ...

Pojęcie zmiennej

Zmienna (mat.) - dowolny znak, zamiast którego wolno podstawić jakąkolwiek liczbę należącą do danego zbioru.

Poszczególne liczby zbioru nazywamy wartościami zmiennej.

Zmienna jest wielkością, która przybiera różne wartości.

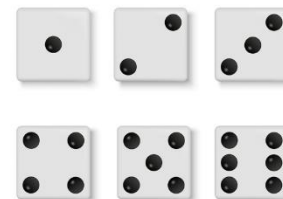
Inaczej **zmienna** jest to każda cecha badanej osoby, obiektu lub zjawiska, która może przyjąć co najmniej dwie wartości.

Rodzaje zmiennych (1)

• Zmienne skokowe (nieciągłe, dyskretne) mogą przybierać tylko skończoną (lub przeliczalną) liczbę różnych wartości (łac. *discretim* oznacza „oddzielnie”, „osobno”),

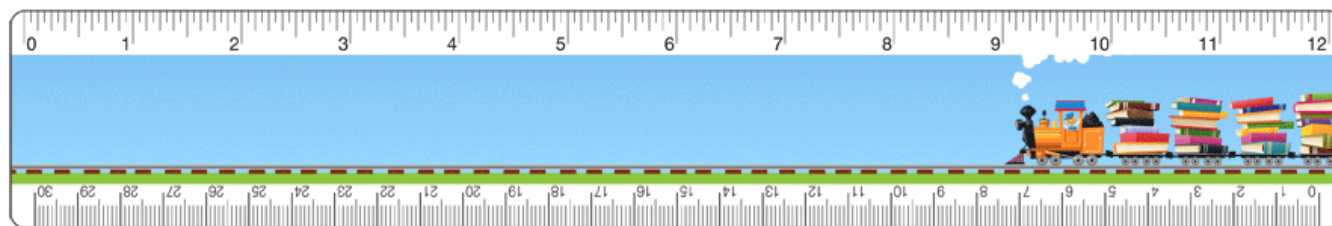

• np. dla zmiennej „liczba oczek na kostce do gry” możliwe są jedynie wartości ze zbioru: $\{1,2,3,4,5,6\}$

• Zmienne ciągłe mogą przybierać wszystkie wartości z określonego przedziału,

• np. wiek człowieka, długość, temperatura

Rodzaje zmiennych (2)

- Zmienne jakościowe – ich wartości są charakteryzowane za pomocą nazw
  - np. płeć,
- Zmienne ilościowe – przyjmują wartości liczbowe
  - np. wiek

- Zmienne dychotomiczne (dwuwartościowe) – przyjmują tylko 2 wartości
- Zmienne wielowartościowe - przyjmują więcej niż 2 wartości

- Zmienne niezależne (zmienne objaśniające, przyczyny)
- Zmienne zależne (zmienne objaśniane, skutki)

Zależności pomiędzy zmiennymi

Zależność jednokierunkowa – jedna ze zmiennych oddziałuje na drugą ($X \rightarrow Y$)

X – zmienna niezależna

Y – zmienna zależna

Zależność wzajemna – obie zmienne na siebie oddziałują ($X \leftarrow \rightarrow Y$)

Pojęcie skali

Skala – odwzorowanie, czyli model rzeczywistych zjawisk i ich relacji.

Skale buduje się przyporządkowując symbole mierzonemu cechom według określonych zasad.

Skalowanie – czynność odwzorowania mierzonej cechy za pomocą wybranej skali

RODZAJ PYTANIA

Pytania otwarte

RODZAJ ODPOWIEDZI

**odpowiedź
niewyskalowana**

(kiedy mamy już zebrane wszystkie odpowiedzi możemy je zebrać w grupy odpowiedzi podobnych i możemy je wyskalować)

Pytania zamknięte

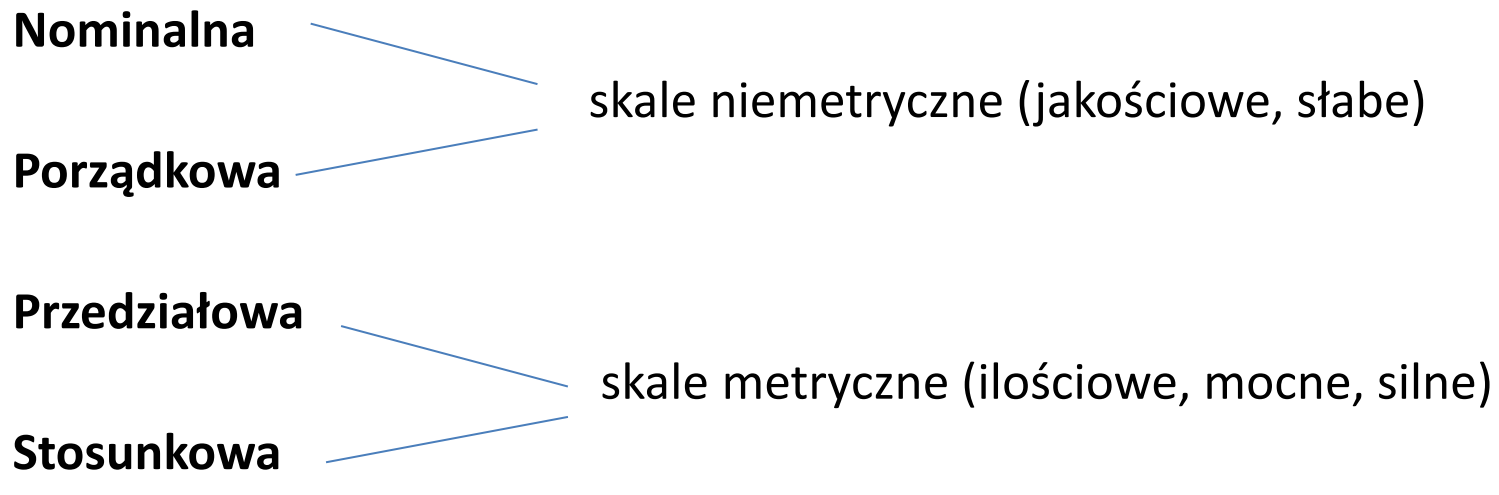

**odpowiedź
wyskalowana**

(odpowiedzi są przedstawione za pomocą skal)

W zależności od rodzaju symboli (liczby, znaki, nazwy) i sposobu ich przyporządkowania mierzonym cechom, wyróżnia się cztery poziomy pomiaru.

Skale pomiarowe (poziomy pomiaru) według Stevensa

Każdy kolejny (wyższy) poziom pomiaru zawiera właściwości poprzednich (niższych) poziomów i jest pogłębiony o nowe właściwości.

Zasady pomiaru są coraz bardziej rygorystyczne i wymagające coraz bardziej skomplikowanych działań arytmetycznych.

Charakterystyka podstawowych poziomów pomiaru

SKALE	GLÓWNE OPERACJE EMPIRYCZNE	ZASADY I PRZYKŁADY	METODY STATYSTYKI OPISOWEJ (O) I INDUKCYJNEJ (I)
NOMINALNA	Stwierdzenie równości i różności	Klasyfikacja dwudzielna; Klasyfikacja wielodzielna; Numeracja nie uporządkowanych pozycji (grup)	Liczebności i proporcje; Funkcje procenty; Dominanta; Wskaźniki (stosunki); Testy nieparametryczne;
PORZĄDKOWA	Stwierdzenie równości, różności większości i mniejszości	Numeracja uporządkowanych pozycji (grup) Rangi (pozycja na rynku, miary postaw, preferencje)	Mediana; Centyle, decyle, kwantyle; Korelacja rangowa; Testy nieparametryczne;
PRZEDZIAŁOWA	Stwierdzenie równości przedziałów i równości różnic	Temperatury (C, R, F); Daty kalendarza; Miary postaw; Skale Thurstone'a; Indeksy	Średnia arytmetyczna; Wariancja; Odchylenie standardowe; Stosunki korelacyjne; Testy nieparametryczne; Testy parametryczne;
STOSUNKOWA	Stwierdzenie równości stosunków między wartościami skali	Temperatura (K); Cechy rzeczy; Wartość; Cechy fizyczne człowieka;	Średnia geometryczna; Średnia harmoniczna; Współczynnik zmienności; Testy nieparametryczne; Testy parametryczne;

Charakterystyka podstawowych poziomów pomiaru

- Uwaga: Tabelka z poprzedniego slajdu pochodzi z podręcznika S. Kaczmarczyka
- Będzie się ona pojawiać po charakterystyce każdego poziomu pomiaru
- Z tej tabelki obowiązują Państwa metody statystyczne (ostatnia kolumna) charakterystyczne dla każdej skali (jedynie te podkreślone na czerwono!)

Skale nominalne

Skale nominalne pozwalają jedynie na stwierdzenie równości bądź różności pomiędzy mierzonymi cechami

Wykorzystywane np. w pytaniu o płeć (kobieta, mężczyzna lub na odwrót, kolejność nie ma znaczenia)

Dopuszczalne operacje matematyczne:

$A = B$ lub $A \neq B$

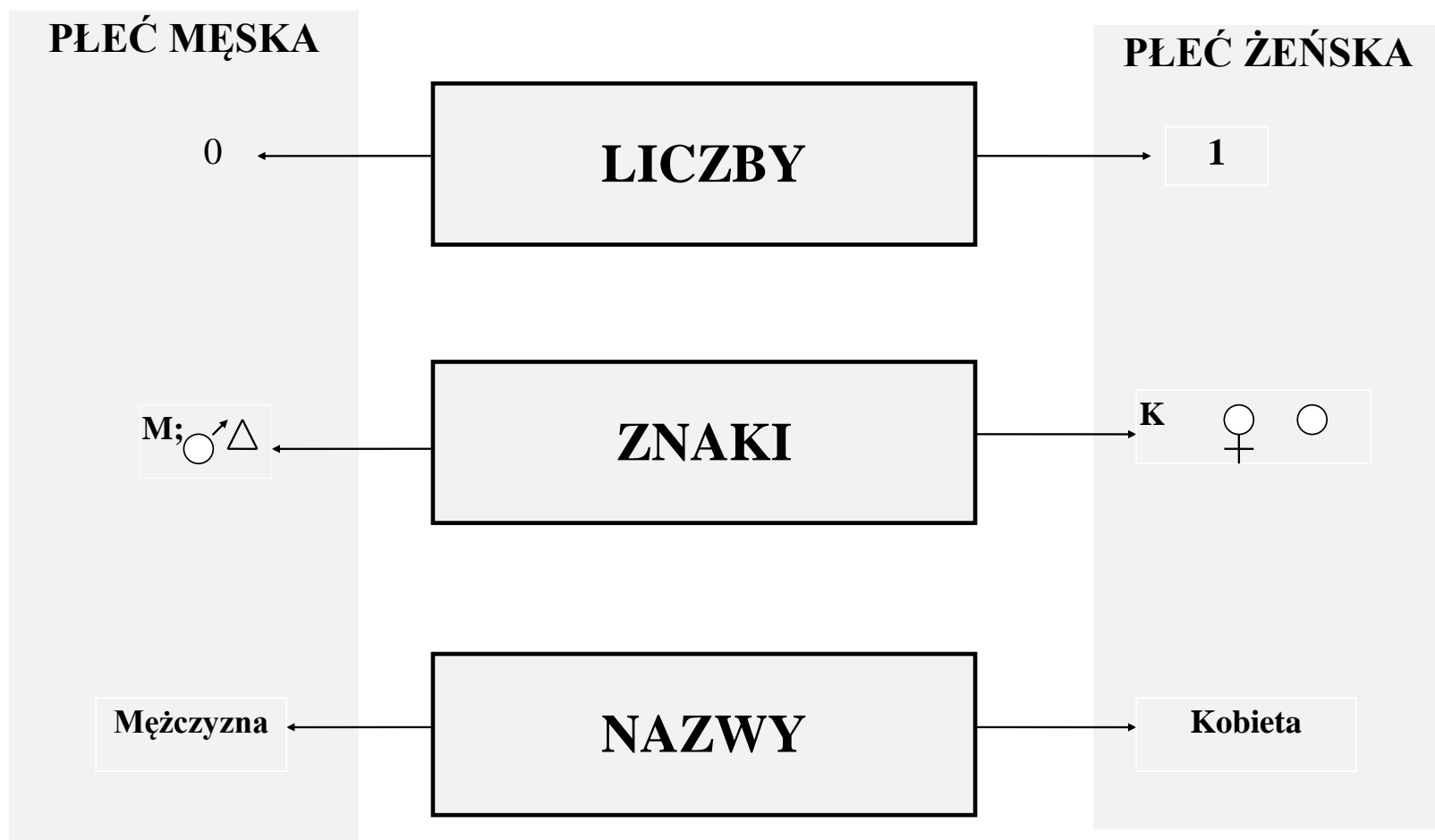
Skale nominalne dzielimy na :

- **skale alternatywne** czyli inaczej skale z klasyfikacją dwudzielną (posiadają 2 klasy odpowiedzi np. tak/nie; kobieta/mężczyzna).
- **skale niealternatywne** z klasyfikacją wielodzielną, które mają co najmniej 3 klasy odpowiedzi (ilość klas jest dowolna).

W przypadku wszystkich skal nominalnych kolejność odpowiedzi jest dowolna.

Rodzaje symboli możliwych do użycia w skalach pomiarowych (na przykładzie płci)

Charakterystyka podstawowych poziomów pomiaru

SKALE	GŁÓWNE OPERACJE EMPIRYCZNE	ZASADY I PRZYKŁADY	METODY STATYSTYKI OPISOWEJ (O) I INDUKCYJNEJ (I)
NOMINALNA	Stwierdzenie równości i różności	Klasyfikacja dwudzielna; Klasyfikacja wielodzielna; Numeracja nie uporządkowanych pozycji (grup)	<u>Liczebności i proporcje;</u> <u>Funkcje procenty;</u> <u>Dominanta;</u> Wskaźniki (stosunki); Testy nieparametryczne;
PORZĄDKOWA	Stwierdzenie równości, różności większości i mniejszości	Numeracja uporządkowanych pozycji (grup) Rangi (pozycja na rynku, miary postaw, preferencje)	Mediana; Centyle, decyle, kwantyle; Korelacja rangowa; Testy nieparametryczne;
PRZEDZIAŁOWA	Stwierdzenie równości przedziałów i równości różnic	Temperatury (C, R, F); Daty kalendarza; Miary postaw; Skale Thurstone'a; Indeksy	Średnia arytmetyczna; Wariancja; Odchylenie standardowe; Stosunki korelacyjne; Testy nieparametryczne; Testy parametryczne;
STOSUNKOWA	Stwierdzenie równości stosunków między wartościami skali	Temperatura (K); Cechy rzeczy; Wartość; Cechy fizyczne człowieka;	Średnia geometryczna; Średnia harmoniczna; Współczynnik zmienności; Testy nieparametryczne; Testy parametryczne;

Skale porządkowe

Skale porządkowe – mają duże znaczenie w badaniach marketingowych, są często wykorzystywane do pomiaru postaw i preferencji klientów/turystów/konsumentów.

Często są wykorzystywane do tworzenia skal bardziej złożonych.

Przykład pytania wyrażonego za pomocą skali porządkowej:

Jak ocenia Pan/Pani jakość usług w naszym hotelu?

- bardzo źle
- źle
- nie mam zdania
- dobrze
- bardzo dobrze

Ważna jest kolejność odpowiedzi na skali!!!

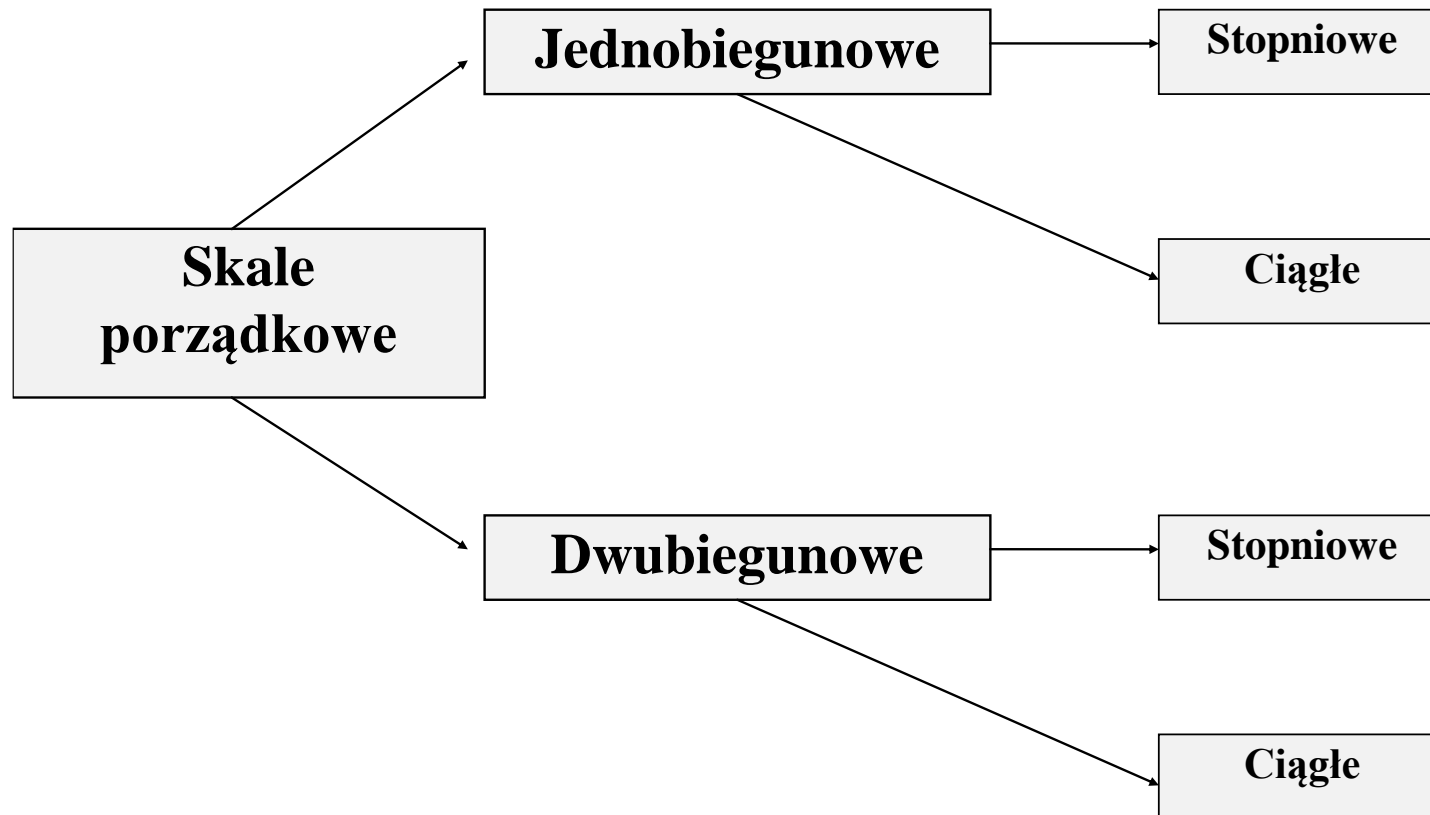
Dopuszczalne operacje matematyczne:

$A = B$ lub $A \neq B$

$A > B$ lub $A < B$, czyli uporządkowanie mierzonych cech

Klasyfikacja skal porządkowych

Skale stopniowe nazywamy inaczej dyskretnymi!

niski |-----| wysoki

Jest to skala ciągła, respondent zaznacza krzyżykiem w tym miejscu, które odpowiada jego opinii, takie skale stosuje się najczęściej w psychologii na niewielkich próbach, przy małej ilości pytań

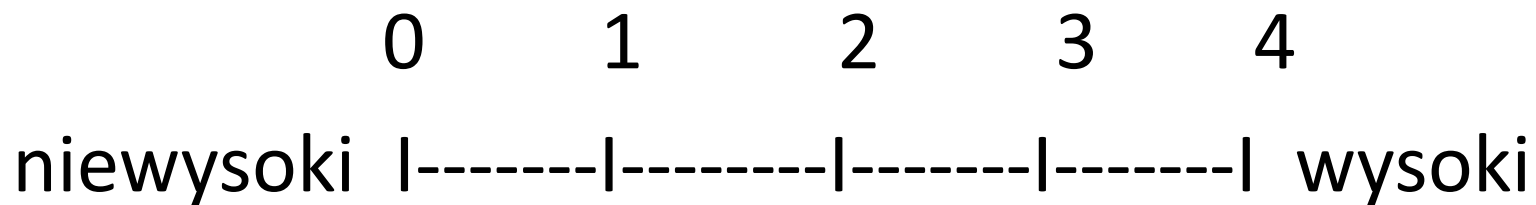
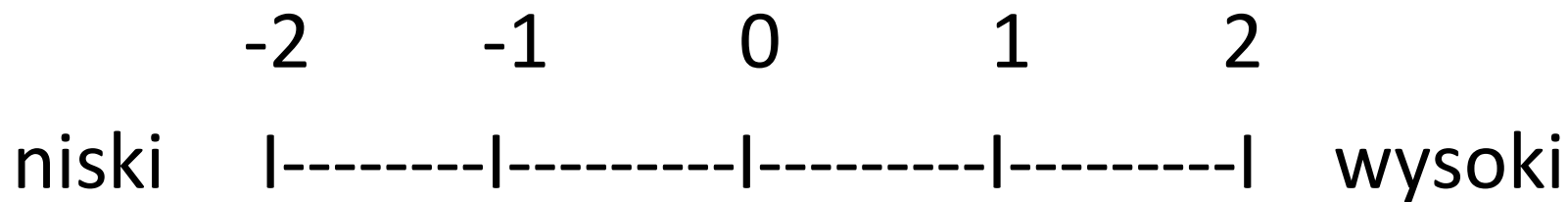
niski |-----|-----|-----|-----| wysoki

Jest to skala stopniowa, mogą być opisane w niej początek i koniec, a mogą być opisane także kolejne stopnie.

Obie zaprezentowane skale są skalami dwubiegunowymi.

W przypadku skal dwubiegunowych ich końce są opisane parą antonimów (wyrazów przeciwstawnych), natomiast w przypadku skal jednobiegunowych jeden biegun jest negacją drugiego bieguna, np.:

niewysoki |-----|-----|-----|-----| wysoki

Charakterystyka podstawowych poziomów pomiaru

SKALE	GŁÓWNE OPERACJE EMPIRYCZNE	ZASADY I PRZYKŁADY	METODY STATYSTYKI OPISOWEJ (O) I INDUKCYJNEJ (I)
NOMINALNA	Stwierdzenie równości i różności	Klasyfikacja dwudzielna; Klasyfikacja wielodzielna; Numeracja nie uporządkowanych pozycji (grup)	Liczebności i proporcje; Funkcje procenty; Dominanta; Wskaźniki (stosunki); Testy nieparametryczne;
PORZĄDKOWA	Stwierdzenie równości, różności większości i mniejszości	Numeracja uporządkowanych pozycji (grup) Rangi (pozycja na rynku, miary postaw, preferencje)	<u>Mediana;</u> <u>Centyle, decyle, kwantyle;</u> Korelacja rangowa; Testy nieparametryczne;
PRZEDZIAŁOWA	Stwierdzenie równości przedziałów i równości różnic	Temperatury (C, R, F); Daty kalendarza; Miary postaw; Skale Thurstone'a; Indeksy	Średnia arytmetyczna; Wariancja; Odchylenie standardowe; Stosunki korelacyjne; Testy nieparametryczne; Testy parametryczne;
STOSUNKOWA	Stwierdzenie równości stosunków między wartościami skali	Temperatura (K); Cechy rzeczy; Wartość; Cechy fizyczne człowieka;	Średnia geometryczna; Średnia harmoniczna; Współczynnik zmienności; Testy nieparametryczne; Testy parametryczne;

Skale przedziałowe (interwałowe lub jednostkowe)

Skale przedziałowe - cechą charakterystyczną tych skal jest to, że

- posiadają przyjęty umownie punkt zerowy
- posiada przyjętą jednostkę miary.

W badaniach marketingowych są rzadko wykorzystywane.

Przykłady wykorzystania skal przedziałowych:

- Skale temperatur: Celsjusza, Fahrenheita, Rankine'a
- Daty kalendarza

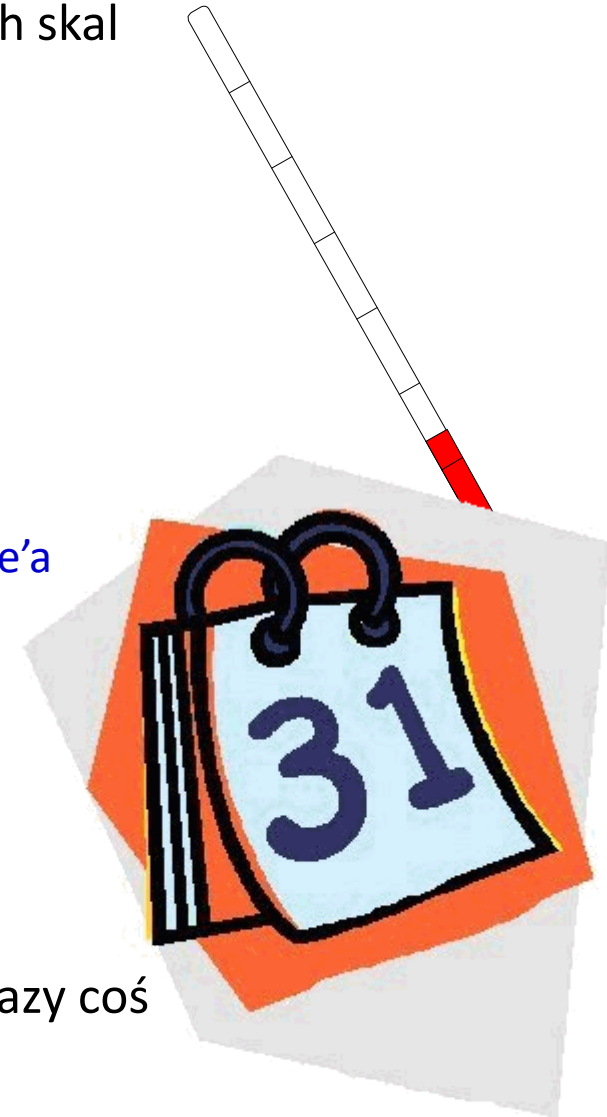
Dopuszczalne operacje matematyczne:

$A = B$ lub $A \neq B$

$A > B$ lub $A < B$,

$A + B$ i $A - B$ [możemy je porównywać

(o ile się różnią), ale nie możemy powiedzieć, ile razy coś jest większe lub mniejsze]

Charakterystyka podstawowych poziomów pomiaru

SKALE	GŁÓWNE OPERACJE EMPIRYCZNE	ZASADY I PRZYKŁADY	METODY STATYSTYKI OPISOWEJ (O) I INDUKCYJNEJ (I)
NOMINALNA	Stwierdzenie równości i różności	Klasyfikacja dwudzielna; Klasyfikacja wielodzielna; Numeracja nie uporządkowanych pozycji (grup)	Liczebności i proporcje; Funkcje procenty; Dominanta; Wskaźniki (stosunki); Testy nieparametryczne;
PORZĄDKOWA	Stwierdzenie równości, różności większości i mniejszości	Numeracja uporządkowanych pozycji (grup) Rangi (pozycja na rynku, miary postaw, preferencje)	Mediana; Centyle, decyle, kwantyle; Korelacja rangowa; Testy nieparametryczne;
PRZEDZIAŁOWA	Stwierdzenie równości przedziałów i równości różnic	Temperatury (C, R, F); Daty kalendarza; Miary postaw; Skale Thurstone'a; Indeksy	<u>Srednia arytmetyczna;</u> <u>Wariancja;</u> <u>Odchylenie standardowe;</u> Stosunki korelacyjne; Testy nieparametryczne; Testy parametryczne;
STOSUNKOWA	Stwierdzenie równości stosunków między wartościami skali	Temperatura (K); Cechy rzeczy; Wartość; Cechy fizyczne człowieka;	Średnia geometryczna; Średnia harmoniczna; Współczynnik zmienności; Testy nieparametryczne; Testy parametryczne;

Skale stosunkowe (proporcjonalne lub ilorazowe)

Skale stosunkowe - cechą charakterystyczną skal stosunkowych jest to, że:

- posiadają one stały, naturalny punkt zerowy, który oznacza brak występowania danej cechy
- posiadają jednostkę miary, która jest przyjęta powszechnie i stosowana wielokrotnie daje te same wyniki.

Przykłady wykorzystania skal stosunkowych:

- Skala temperatur Kelvina
- Wielkość popytu na dany towar
- Koszty
- Liczba konsumentów
- Skala centymetrowa
- Skala kilogramowa

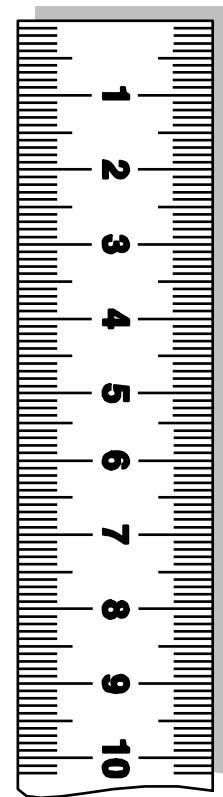
Dopuszczalne operacje matematyczne:

$$A = B \text{ lub } A \neq B$$

$$A > B \text{ lub } A < B,$$

$$A + B \text{ i } A - B$$

$$A \times B \text{ i } A/B, \text{ przy czym } B \neq 0 \text{ [możemy mnożyć i dzielić]}$$

Charakterystyka podstawowych poziomów pomiaru

SKALE	GŁÓWNE OPERACJE EMPIRYCZNE	ZASADY I PRZYKŁADY	METODY STATYSTYKI OPISOWEJ (O) I INDUKCYJNEJ (I)
NOMINALNA	Stwierdzenie równości i różności	Klasyfikacja dwudzielna; Klasyfikacja wielozdzielna; Numeracja nie uporządkowanych pozycji (grup)	Liczebności i proporcje; Funkcje procenty; Dominanta; Wskaźniki (stosunki); Testy nieparametryczne;
PORZĄDKOWA	Stwierdzenie równości, różności większości i mniejszości	Numeracja uporządkowanych pozycji (grup) Rangi (pozycja na rynku, miary postaw, preferencje)	Mediana; Centyle, decyle, kwantyle; Korelacja rangowa; Testy nieparametryczne;
PRZEDZIAŁOWA	Stwierdzenie równości przedziałów i równości różnic	Temperatury (C, R, F); Daty kalendarza; Miary postaw; Skale Thurstone'a; Indeksy	Średnia arytmetyczna; Wariancja; Odchylenie standardowe; Stosunki korelacyjne; Testy nieparametryczne; Testy parametryczne;
STOSUNKOWA	Stwierdzenie równości stosunków między wartościami skali	Temperatura (K); Cechy rzeczy; Wartość; Cechy fizyczne człowieka;	<u>Średnia geometryczna;</u> <u>Średnia harmoniczna;</u> <u>Współczynnik zmienności;</u> Testy nieparametryczne; Testy parametryczne;

Hierarchia skal pomiarowych

Hierarchia skal pomiarowych

Poziomy pomiaru same w sobie tworzą **skalę kumulatywną**:

- skala **porządkowa** ma właściwości skali nominalnej i ponadto możliwość porządkowania,
- skala **przedziałowa** ma właściwości skali porządkowej (w tym nominalnej) , a także jednostkę miary i umowny punkt zerowy,
- skala **stosunkowa** ma właściwości skali przedziałowej (w tym nominalnej i porządkowej) i ponadto absolutny punkt zerowy.

Te właściwości dotyczą także możliwości stosowania określonych działań arytmetycznych, jak również metod statystycznych!!!

Dopuszczalne (wybrane) metody statystyczne

Rodzaj skali pomiarowej determinuje to, jakie obliczenia będzie można wykonać na mierzonych zmiennych!

Skala pomiarowa	Liczebności i proporcje	Procenty	Dominanta	Mediana	Centyle, decyle, kwantyle	Średnia arytmetyczna	Wariancja	Odchylenie standardowe	Średnia geometryczna	Średnia harmoniczna
nominalna	TAK	TAK	TAK	NIE	NIE	NIE	NIE	NIE	NIE	NIE
porządkowa	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	NIE	NIE	NIE	NIE	NIE
przedziałowa	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	NIE	NIE
stosunkowa	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK

Przekształcanie skal pomiarowych

PRZYKŁAD: Wybieramy się na wycieczkę łodzią podwodną

Zebrane dane odnośnie wzrostu studentów :

- Jeśli wpiszemy je bezpośrednio od każdego, to jest to skala stosunkowa, bo mamy jednostkę: cm i jest zero absolutne (brak długości: 0cm);
- dane te można podzielić na przedziały, np.: do 160cm, od 161 do 170cm, powyżej 170cm, ale nie jest to skala przedziałowa, bo możemy powiedzieć, że osoba z jednego przedziału jest wyższa/niższa od drugiej, ale nie możemy powiedzieć o ile!!!! A na skali przedziałowej powinniśmy to wiedzieć!!!

Dlatego:

SKALA Z PRZEDZIAŁAMI NIE JEST SKALĄ PRZEDZIAŁOWĄ TYLKO PORZĄDKOWĄ, PONIEWAŻ NIE MOŻEMY OKREŚLIĆ O ILE RÓŻNIĄ SIĘ JEDNOSTKI NALEŻĄCE DO POSZCZEGÓLNYCH PRZEDZIAŁÓW.

Dla potrzeb analizy danych istnieje możliwość przechodzenia ze skal wyższych na skale niższe, ale zawsze wiąże się to z utratą informacji.

Zasady przekształcania skal pomiarowych

- Zgodnie z podstawową regułą teorii pomiaru wszystkie obserwacje na zmiennych należy przekodować na pomiary na skali najniższej.
- Przekształcając skale silniejsze na słabsze możemy mówić o następujących przekształceniach:
  - przekształcenie skali ilorazowej i przedziałowej w skalę porządkową;
  - przekształcenie skali ilorazowej i przedziałowej w skalę nominalną;
  - przekształcenie skali porządkowej w skalę nominalną

Zasady przekształcania skal pomiarowych

Przekształcamy zawsze **skale silniejsze** na skale **słabsze**, a **nigdy na odwrót!**

Cechy, które można mierzyć na skali mocnej, można również mierzyć na skalach słabszych, natomiast nie możemy nigdy cech mierzonych na skalach niższych analizować tak, jakby były mierzone za pomocą skal wyższych.